

№ 56/2022.

8. Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р. № 687.

9. Городнов В. П., Литвин М. М., Іщенко Д. В., Кириленко В. А. Теоретичні основи інформаційно-аналітичного забезпечення процесів охорони державного кордону (у контексті завдань національної безпеки України в прикордонній сфері): монографія. Хмельницький : НАДПСУ, 2009. 472 с.

10. Купрієнко Д. А. Аналіз сучасних тенденцій розвитку системи управління прикордонною безпекою Європейського Союзу. *Честь і закон*. 2016. № 1 (56). С. 20-25.

УДК 341.37

DOI: 10.31733/17-03-2023-136-139

Наталія КАМІНСЬКА

головний науковий консультант
Дослідницької служби
Верховної Ради України,
доктор юридичних наук, професор

Владислав БОЙКО

студент магістратури Таврійського
національного університету
імені В.І. Вернадського

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У МИРОБУДІВНИЦТВІ ТА ВРЕГУЛЮВАННІ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

З 2014 року триває агресія росії проти України, незаконна окупація частини території нашої держави, відбуваються системні порушення прав і свобод людини і громадянина, захоплення державної власності України, дестабілізація політичної і соціально-економічної ситуації, поряд з порушеннями законів і звичаїв війни, норм і принципів міжнародного права тощо. У зв'язку з цим постає низка питань перед державними діячами, науковцями, експертами, з-поміж яких: якою є державна політика України в цих умовах, які ефективні інструменти протидії ворожим вторгненням і подальшого відновлення і миробудівництва та багато інших. На наше переконання, також вартий уваги досвід повоєнного відбудови інших держав, міжнародної миротворчої діяльності.

Зокрема, миротворчі операції та місії, загалом міжнародна миротворча діяльність, що активно здійснювалися останніми десятиліттями, є актуальною темою для політичних і наукових дискурсів. У вітчизняній науці меншою мірою, більшою мірою у зарубіжній військовій, правничій, політичній та інших галузях науки вдаються до вивчення даної проблематики. Слід звернути увагу на значний науковий та аналітичний доробок міжнародних центрів дослідження міжнародних відносин і проблем миру, таких як Міжнародна академія миру, Інститут ООН з дослідження проблем роззброювання й міжнародних відносин та ін.

Так, аналіз історико-правових аспектів становлення системи міжнародної миротворчості дозволяє узагальнити, що фактично започатковано миротворчу діяльність ООН 1948 р., коли Рада Безпеки ООН санкціонувала розгортання контингенту військових спостерігачів ООН на Близькому Сході. Мета місії полягала в контролі виконання умов угоди про перемир'я між Ізраїлем і сусідніми з ним арабськими країнами. З того часу налічується більше 70 операцій з підтримання миру. Спочатку миротворчі операції зводилися до контролю за дотриманням угод про припинення вогню і стабілізації обстановки, що було обумовлено участю в них незброєного контингенту. Першою операцією із застосуванням збройного контингенту вважаються Перші надзвичайні збройні сили Організації Об'єднаних Націй (НЗС ООН I) розгорнуті 1956 р. під час Суецької кризи. Після «холодної війни» збільшився масштаб операцій, акцентуючи на переході від традиційного спостереження до багатопланових дій, що було пов'язано зі зміною характеру конфліктів.

За останнє десятиліття характер миротворчих операцій зазнав певних змін. Ускладнилися миротворчі завдання, поширилася практика застосування сили. У сучасних

миротворчих операціях, мандат яких передбачає виконання примусових заходів для врегулювання конфліктів, сила застосовується не лише для самооборони, але і в інших випадках: у разі перешкоджання проведенню гуманітарних операцій в умовах воєнних дій, для захисту цивільного населення та для роз'єднання конфліктуєючих сторін з метою досягнення національного примирення. Сучасні міжнародні миротворчі операції за своїм характером здебільшого не є суто військовими, все більше набувають комплексного характеру з широким спектром поліцейських функцій. Тому такі операції потребують залучення і військовослужбовців, і цивільних осіб, а також зусиль декількох міжнародних організацій з безпеки, неурядових організацій.

Характерною ознакою сучасних миротворчих операцій є також відновлення миру та надання допомоги у подоланні наслідків конфліктів. Це дає можливість усунути рецидив конфлікту і сприяє стабілізації ситуації в конфліктному регіоні. Отже, до миротворчих завдань варто віднести: надання консультативної допомоги і підтримки національним урядам у виконанні програм роззброєння, демобілізація та реінтеграція учасників конфлікту; надання допомоги у реалізації функції гарантування безпеки своїх громадян; підтримка реформ національних збройних сил і поліції; економічне й соціальне відновлення тощо. З огляду на розширення згаданих завдань, збільшується тривалість миротворчих операцій і їх складність, зростає потреба в цивільних фахівцях для виконання завдань на стабілізаційній фазі конфлікту.

Відповідно до Статуту ООН основна відповідальність з підтримання міжнародного миру та безпеки покладено на Раду Безпеки ООН, яка у свою чергу може вжити ряд заходів для досягнення зазначеної мети, включаючи створення миротворчої місії ООН. Тобто, йдеться про операції з підтримання миру, санкціонування розгортання миротворчих операцій в умовах, коли держава не може підтримувати безпеку і громадський порядок самостійно, що загрожує міжнародному порядку. Важливими тут видаються інструменти співпраці держав у напрямі збереження свого суверенітету, виконання обов'язку держави захищати права людини в межах своєї території і запобігання гуманітарній чи іншим катастрофам, що можуть мати глобальні наслідки.

Значимими видаються різні дії і зусилля, методи, що застосовуються ООН у напрямі збереження миру, попередження його порушень, з підтримання миру, з відновлення порушеного миру, з примусу до миру і закріплення його операціями з миробудівництва. Йдеться про миротворчу діяльність ООН в широкому сенсі. Загалом такого роду операції ООН прийнято розподіляти на:

миротворчі (peacekeeping) – проводяться в конфліктній або постконфліктній зоні;

операції зі сприяння миру (peace-enforcement) – полягають у припиненні конфлікту шляхом переговорів, посередництва або арбітражу;

операції з миробудівництва (peace-building) – передбачають довгострокові стратегії розвитку та управління (реформа сектору безпеки, роззброєння, демобілізація й реінтеграція, правосуддя перехідного періоду, верховенство права, забезпечення законності і правопорядку).

Міжнародна миротворчість ООН видається успішною при дотриманні таких базових принципів як: згода сторін, неупередженість і незастосування сили, крім випадків самооборони і захисту мандата.

Варто звернути увагу на систему органів ООН, відповідальних за підтримання міжнародного миру та безпеки, зокрема головні (Рада Безпеки, Генеральна Асамблея, Секретаріат на чолі з Генеральним секретарем) і допоміжні органи ООН (Спеціальний комітет ГА ООН з операцій щодо підтримання миру, Департамент з політичних питань, Департамент операцій з підтримання миру, Департамент з питань роззброєння і регулювання озброєнь, Військово-штабний комітет при РБ ООН й ін.). Окремо слід акцентувати на ролі поліцейських спостерігачів в миротворчих операціях ООН з підтримання миру як ефективного інструменту підтримки міжнародного миру і безпеки.

Водночас, очевидними є певні проблеми у даному контексті. Так, якщо раніше миротворці ООН були представлені переважно військовослужбовцям, в останні десятиліття до них приєдналися співробітники цивільної поліції, спостерігачі за проведенням виборів, спостерігачі за дотриманням прав людини та інші цивільні фахівці. Спектр їх завдань доволі широкий – від забезпечення охорони при доставці гуманітарної допомоги до надання колишнім ворогуючим допомоги в реалізації складних за своїм характером мирних угод. Тобто багатоконпонентність сил миротворчих операцій ООН, складністю і різносторонністю їх завдань, відповідна правова основа організації та функціонування, на

наш погляд, потребують модернізації. Потребують додаткового вивчення пропозиції про створення інкорпорованого правового акту ООН для врегулювання відносини, що виникають з приводу проведення миротворчих операцій ООН, участі в них держав-членів, розмежування завдань і напрямів діяльності, їх складових (збройні сили, цивільна поліція і цивільний персонал). Це не виключає можливості укладання індивідуальних угод між ООН і її державами-членами.

У свою чергу, у практиці Європейського Союзу реалізуються такі види миротворчої діяльності:

воєнні операції – з метою роз'єднання конфліктуючих сторін і встановлення миру в районі кризи;

поліцейські місії – як правило, здійснюються після проведення операцій з врегулювання кризи або одночасно з ними, спрямовані на надання допомоги місцевому уряду в стабілізації ситуації всередині держави шляхом формування і підготовки дієздатних органів охорони правопорядку (фактично першою миротворчою місією власне ЄС стала Поліцейська місія ЄС в Боснії і Герцеговині (European Union Police Mission, EUPM, розпочата 1 січня 2003 р.);

місії ЄС зі сприяння встановленню або забезпеченню правопорядку – спрямовані на надання допомоги урядам зацікавлених країн у реформуванні органів державної влади, насамперед, безпекових структур, судово-правової системи силових з метою розбудови правової системи, зміцнення демократії і верховенства права;

спостережні місії ЄС – передбачають здійснення контролю за виконанням конфліктуючими сторонами досягнутих домовленостей. Такі моніторингові місії проводилися ЄС у співробітництві з іншими регіональними організаціями (Місія спостерігачів Європейського економічного співтовариства в Югославії (ЕСММ) створена у липні 1991 р. під егідою НБСЕ задля реалізації таких завдань – посередництво, спостереження, підготовка доповідей.

Безумовно, значним є досвід України у здійсненні миротворчих операцій ООН. Наша держава є активним учасником миротворчих операцій ООН з 1992 р., виступає одним з провідних контрибуторів військового та поліцейського персоналу до операцій ООН з підтримання миру (ОПМ ООН). Блакитні шоломи представляли Україну у Місії ООН із стабілізації в ДР Конго, Місії ООН у Південному Судані, Силах ООН з підтримання миру на Кіпрі, Місії ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово, Тимчасових силах ООН із забезпечення безпеки в Аб'ей та Багатопрофільній інтегрованій місії ООН зі стабілізації у Мали.

Важливим є узагальнення здобутків і недоліків на шляху реалізації таких місій та операцій. Вони передбачають системну координацію дій з ООН, ЄС, ОБСЄ, НАТО стосовно дипломатичного врегулювання різноманітних міжнародних конфліктів і приєднання до офіційних заяв відносно них, а також, враховуючи її нейтральну позицію стосовно багатьох конфліктів, пропозиції надати власну територію для проведення переговорів між ворогуючими сторонами і мирні конференції з певних питань.

Поряд з цим, невідкладним є подальше удосконалення законодавства України у даній сфері. Наприклад, Стратегія міжнародної миротворчої діяльності України, затверджена Рішенням РНБО України, відповідним Указом Президента України від 24.04.2009 р., потребує значного оновлення. Погоджуємось з необхідністю розробки Концепції миротворчої діяльності України, в якій необхідно чітко окреслити державну політику, пріоритети, зміст, структуру і розвиток миротворчої діяльності, врегулювання збройних конфліктів через призму єдиної державної політики, спрямованій на захист національних інтересів і забезпечення воєнної безпеки України. Використовуючи міжнародно-правові механізми для вирішення конфлікту на Сході України (ще до вторгнення 2022 р.) з-поміж ініціатив, спрямованих на подолання суперечностей у підходах до встановлення миру на власній території, була пропозиція Української держави щодо встановлення місії ООН з контролю над окупованими територіями Донецької та Луганської областей території, за участі цивільної поліції. Проте сподіваємось, якнайшвидше, на перемогу і подальше ефективне відновлення України, повоєнне миробудівництво, що вимагає всебічної військово-політичної і правової виваженості, широкого залучення та активізації міжнародних організацій, допомоги інших держав. У даному контексті цінним є, у тому числі, і досвід міжнародних судових органів задля притягнення до відповідальності винних за злочини проти нашої держави, а також міжнародної миротворчої діяльності, з метою відновлення територіальної цілісності Української держави, відновлення і забезпечення правопорядку тощо.

1. Шаггала Н., Камінська Н. Державна політика України з питань тимчасово окупованих територій: проблеми концептуалізації у сучасному науковому дискурсі. Філософські та методологічні проблеми права. 2022. №1. С.57-69. DOI: <https://doi.org/10.33270/01222302.57>
Войціховський А.В. Основні принципи здійснення миротворчої діяльності. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7491/OSNOVNI%20PRYNNTsYPY%20ZDIISNENNIa%20MYROTVORChOI%20DIIaLNOSTI_Voitsikho_vskyi_2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Відродження постконфліктних територій: світовий досвід і Україна/ Кресіна І.О., Кресін О.В., Стойко О.М. К.: Норма права, 2021. 148 с.
3. Kofman B., Kurovska I., Semenova A. Leading Approaches in Maintenance of International Peace and Security. Sustainable Leadership for Entrepreneurs and Academics/ eds. Strielkowski, ESAL, 2018. Springer Proceedings in Business and Economics. Springer, Cham. P. 511-519
4. Миротворча діяльність Збройних Сил України. URL: https://www.zsu.gov.ua/new_page/60eff018ef991b2e92b881cb
5. Міжнародно-правові засади миротворчої діяльності міжнародних регіональних організацій у контексті відновлення територіальної цілісності України : Наукова записка / Кресін О.В. (кер. авт. кол., наук. ред.), Савчук К.О., Проценко І.М. : Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Київ : Норма права, 2019. 212 с.
6. Савчук К.О. Перспективи міжнародної миротворчої операції в Україні на підставі положень Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Єдність заради миру». *Суспільно-політичні процеси*. Наукове видання Академії політичних наук України. Київ. Видав-во Політія, 2022. Вип. 19. 448 с.
7. Камінська Н.В., Пожидаєва М.А. Новітні виклики і загрози у війні Росії проти України: правові оцінки й рекомендації. Режими міжнародних санкцій проти РФ у зв'язку з агресією проти України. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С.І. Пирожков, О.М. Майборода та ін./ Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. К., 2022. С. 529-533.

УДК 341.37

DOI: 10.31733/17-03-2023-139-140

Віктор БОГУСЛАВСЬКИЙ

завідувач кафедри

спеціальної фізичної підготовки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА МІЖНАРОДНИХ ОБ'ЄДНАНЬ У РОЗБУДОВІ МИРУ І МИРНОМУ ВРЕГУЛЮВАННІ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Міжнародні миротворчі операції, як форма діяльності з вирішення конфліктів, організована ООН, розпочали використовуватися ще в 1945 році. З того часу змінювався (та змінюється) їх зміст, алгоритм правил поведінки і навіть методи вирішення військових (політичних) конфліктів шляхом застосування таких дій [1]. Але сучасні політологи, військові експерти та експерти з безпеки стверджують, що такі операції слід класифікувати як «війну», «агресію» на тлі численних миротворчих операцій окремих країн, коаліцій, блоків та регіональних організацій.

У практичній і політичній літературі вживається багато термінів зі схожим значенням, таких як «операції з підтримання миру», «гуманітарні операції», «операції з мирного врегулювання», «гуманітарні інтервенції», «місії допомоги (спостереження)» тощо. На думку автора, принципове значення міжнародних миротворчих операцій необхідно детально розглядати в поєднанні зі значенням цього міжнародно-політичного феномену. По-перше, говорячи про міжнародні миротворчі операції як політичний інструмент розв'язання військових (політичних) конфліктів, слід звернути увагу на концептуальний (категорійний) інструмент, за яким ці операції можна легко ідентифікувати разом з багатьма іншими діями чи заходами міжнародної миротворчої діяльності. Визначення міжнародних миротворчих операцій, особливо в українському законодавстві [3].

Згідно закону України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях»